

Ks. Zbigniew KSIĄŻEK
Sosnowiec

ROLA URZĘDU DZIEKAŃSKIEGO W PASTERSKIEJ POSŁUDZE BISKUPA WEDŁUG KODEKSU JANA PAWŁA II

Problematyka dotycząca dziekanów była i jest podejmowana w wielu publikacjach i opracowaniach, zarówno ściśle kanonicznych, jak i pastoralnych. Jednak temat ten, mimo iż był rozważany przez wielu autorów, musi być nadal przedmiotem zainteresowania. Waga i ciągła aktualność tej problematyki wypływa z funkcji, jaką dziekan odgrywa w Kościele partykularnym. Jest nią zwłaszcza – obecnie przede wszystkim – obowiązek prowadzenia duszpasterstwa ponadparafialnego.

Sobór watykański II, jak również posoborowe prawodawstwo uwieńczone niejako nowym *Kodeksem prawa kanonicznego*, promulgowanym 25 stycznia 1983 r. przez papieża Jana Pawła II, rzuciły wiele nowego światła na posługę dziekana. Śmiało można powiedzieć, że została ona ukazana jakby w nowych wymiarach, związanych z odnowionym przez sobór duszpasterstwem Kościoła.

Wspomniane powyżej treści uzasadniają podjęcie tego tematu w niniejszym opracowaniu monograficznym. Ma ono na celu w miarę pełne i wielostronne ukazanie tej posługi w życiu Kościoła realizującego odnowę zaprogramowaną przez sobór watykański II. Uwzględnia zatem, gdy chodzi o źródła, przede wszystkim odnowione prawo kanoniczne. Zostało ono – mając na uwadze prawo powszechne – zawarte w kodeksie Jana Pawła II. Trzeba jednak pamiętać o tym, że sam Papież nazwał go ostatnią księgą soboru watykańskiego II. Tym samym wskazał, że zamieszczone w Kodeksie prawo jakby wypływa ze wspomnianego soboru.

W okresie, jaki upłynął od zakończenia soboru do wydania *Kodeksu prawa kanonicznego* trwała ożywiona działalność prawodawcza, w którą czynnie włączyła się Papieska Komisja Odnowy Kodeksu. Owocem tej

działalności stało się bogate w swej treści posoborowe prawodawstwo kościelne, będące odtąd bezpośrednim źródłem przy formułowaniu przepisów kodeksowych. Zatem nie można interpretować obecnych przepisów kodeksowych bez odwołania się do prawa posoborowego. W tej perspektywie stanowiło ono ważne źródło również dla tegoż monograficznego opracowania.

Nadto w przypadku omawianej funkcji dziekana ogromnie ważne są przepisy partykularne, zawarte zwłaszcza w postanowieniach synodów posoborowych, które określamy obecnie mianem duszpasterskich. Opracowania synodalne, ich postanowienia stanowią istotne źródło, jeśli chodzi o nowe ujęcie zadań i uprawnień dziekanów, ponieważ czerpią natchnienie z nauki soborowej. W niniejszej monografii sięgnięto do wytycznych kilku synodów diecezjalnych okresu posoborowego.

W zakresie literatury skorzystano z kilku opracowań dostępnych w języku polskim, ukazujących rozumienie funkcji dziekańskich w ujęciu soborowym. W wielu przypadkach skorzystano z opracowań wcześniejszych, zwłaszcza gdy chodziło o obowiązki dziekanów przyjęte z dawnego prawa.

Niniejsza monografia podzielona została na trzy części. W pierwszej części, w celu naświetlenia funkcji dziekana i dekanatu w ujęciu posoborowym, omówiono zagadnienia: ustanowienie dziekanów, osobowość dziekana, mianowanie dziekana, kandydat na dziekana, łączność biskupa z dziekanami oraz statuty dziekańskie. Część druga traktuje o obowiązkach dziekanów. Ukazuje ich troskę o rozwój duszpasterstwa w dekanacie, obowiązki wobec kapłanów w dekanacie, obowiązek organizowania zebrań dekanalnych i wizytacji dziekańskich, a także obowiązek rezydencji, prowadzenie archiwum i biblioteki. Trzecia część mówi o uprawnieniach dziekanów, omawia ich rozwój oraz uprawnienia wynikające z prawa powszechnego i partykularnego.

W niniejszym opracowaniu posłużono się metodą analizy źródeł. W niektórych przypadkach zastosowano metodę opisową, opierając się niejednokrotnie na wcześniejszych opracowaniach przygotowanych głównie przez kanonistów.

USTANOWIENIE DEKANATÓW

Zagadnienie erekcji dekanatów jest ściśle związane z terytorialnym podziałem Kościoła partykularnego, którego dokonuje biskup diecezjalny. Według *Kodeksu prawa kanonicznego* biskup nie ma ścisłego obowiązku dzielić terytorium diecezji na dekanaty. Czyni to, mając na uwa-

dze względy duszpasterskie (por. kan. 374 § 2). Ustanawiając dekanaty, biskup dzieli terytorium diecezji na okręgi złożone z kilku parafii.

W związku z tym, że kodeks nie nakłada na biskupa diecezjalnego obowiązku¹ tworzenia dekanatów, słusznie autorzy podkreślają, że może on zastosować inne rozwiązania². Dla przykładu może być zastosowany podział diecezji na regiony. Nie wydaje się jednak słuszne, by pozostać tylko przy podziale diecezji na parafie. Liczba parafii wchodzących w skład dekanatu zależy od swobodnej decyzji biskupa. Okolicznością, która w dużej mierze decyduje o sposobie podziału, jest niewątpliwie dogodny dostęp do siedziby dekanatu. Z tego wynika, że mogą być dekanaty mniejsze i większe³

Część diecezji, która podlega pod zarząd dziekana, prawo kodeksowe określa jako wikariat zewnętrzny, dekanat, archiprezbiterat. Instrukcja o pasterskiej posłudze biskupów zaznacza, że oprócz dekanatów terytorialnych mogą również być tworzone dekanaty personalne, obrządkowe lub funkcjonalne (obejmujące kilka parafii personalnych lub obrządkowych, ewentualnie kilka szczegółowych obowiązków, na przykład: kapelanów szpitalnych, kapelanów szkolnych itp.)⁴ Nadto instrukcja podkreśla także wielkie znaczenie ustanowienia takich okręgów administracyjnych, jak również ich prawidłową i skuteczną działalność, ponieważ przyczyniają się one w znacznym stopniu do zespolonej działalności duszpasterskiej i stanowią konieczne środki do realizacji zasady pomocniczości oraz właściwie uporządkowanego posługiwania w diecezji⁵ W takiej sytuacji biskup winien wziąć pod uwagę to, aby dziekan mógł skupić wokół swojej osoby wszystkich kapłanów kondekanalnych. Idzie o to, aby w kapłańskiej wspólnotce dekanalnej stworzyć jakąś żywą komórkę diecezjalnego prezbiterium. Dzięki temu wspólna działalność duszpasterska będzie właściwie rozwijana i kierowana⁶ Głównym powodem łączenia parafii w dekanaty jest stworzenie możliwości lepszego wypełniania posługi dla dobra wiernych⁷ Dlatego aktualne prawo przypomina, że biskup przy erygowaniu dekanatów winien mieć na uwadze

¹ Taki obowiązek nakładał na biskupa kodeks z 1917 r. (por. kan. 217).

² Por. E. Szafranski, *Podręcznik prawa kanonicznego...*, s. 70.

³ Por. J. Rybczyk, *Posycja dziekana w świetle przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego i prawodawstwa kościelnego po II Soborze Watykańskim*, „Kronika Diecezji Przemyskiej” 57:1971, s. 31–32.

⁴ Por. Instrukcja o pasterskiej posłudze biskupów *Ecclesiae imago*, 184, [w:] *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne* (dalej: PPK), t. 4, z. 1, 10894; Por. tamże, 174, [w:] PPK, 10862–10864.

⁵ Por. tamże, 184, [w:] PPK 10895.

⁶ Por. tamże, 185, [w:] PPK 10896.

⁷ Por. tamże, 184, [w:] PPK 10894.

następujące racje: a) obyczaje wiernych, charakter psychiczny i jednokowe warunki społeczne; b) te same bądź podobne warunki geograficzne i historyczne; c) te same potrzeby ekonomiczne i administracyjne, jak również wspólne obyczaje i karność; d) możliwość częstych kontaktów między prezbiterami oraz z dziekanem; e) długotrwałe tradycje⁸

Słuszne zatem wydaje się wprowadzanie podziału na dekanaty w każdej diecezji, bowiem ułatwiają one prowadzenie wspólnej pracy duszpasterskiej na danym terytorium.

Posługa dziekana i jego osobowość

Dziekan to kapłan, który z woli biskupa diecezjalnego stoi na czele dekanatu. W sposób szeroki prawodawstwo posoborowe precyzuje stanowisko dziekana:

Pomiędzy najbliższych współpracowników biskupa diecezjalnego zalicza się tych kapłanów, którzy wykonują posługę duszpasterską o charakterze ponadparafialnym, wśród których należy wspomnieć dziekanów, nazywanych także archiprezbiterami, a w Kościołach Wschodnich protoprezbiterami⁹.

Należy zauważyć, że w tej kwestii zostało rzucone nowe światło na posługę dziekana. Ale Kościół zawsze kontynuował i kontynuuje bogatą tradycję wielu pokoleń i stara się ją dostosować do nowych warunków oraz ubogacić nowymi elementami.

W nauczaniu soborowym daje się zauważyć znaczne dowartościowanie urzędu i stanowiska dziekana, podobnie jak i wielu instytucji kościelnych¹⁰ Dziekan jest ukazany jako ten, który stoi między biskupem a proboszczem, sprawując wszakże nie tylko zwykły nadzór nad życiem dekanatu¹¹ Nowe prawo kodeksowe w tej materii zakłada duszpasterski aspekt posługi dziekańskiej. Dziekan ma być niejako duszą całej działalności pasterskiej w powierzonym dekanacie¹². Winien tak wszystkim kierować, aby przy jego pomocy proboszczowie oraz inni pracownicy duszpasterstwa danego terytorium stworzyli jakby żywą komórkę diecezjalnego prezbiterium.

⁸ Por. Tamże, 185, [w:] PPK 10897.

⁹ Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, 19 §1, [w:] PPK, t. 1, z. 1, 79.

¹⁰ Por. E. Szafranski, *Funkcja dziekana...*, s. 267.

¹¹ Por. J. Rybczyk, *Pozycja dziekana...*, s. 31.

¹² Por. E. Szafranski, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej*, t. 1, s. 399–

Dzięki temu ma się dokonywać koordynacja także specyficznego apostołstwa zakonów, sióstr zakonnych, wiernych świeckich, pracujących na tym samym terenie lub w tym samym resorcie. W ten sposób wspólna działalność duszpasterska może być właściwie rozwijana i kierowana¹³

Można powiedzieć, że urząd dziekański posiada nie tylko charakter jurydyczny czy też czysto administracyjny, ale głównie duszpasterski:

Na dziekanie bowiem ciąży nie tylko obowiązek prawdziwej apostołskiej troski, aby rozwijało się życie lokalnego prezbiterium i potęgowała w ramach dekanatu wspólnie podejmowana działalność duszpasterska zgodnie z myślą i dokumentami powszechnego II soboru watykańskiego¹⁴

Odnowa, zwłaszcza liturgiczna, w życiu Kościoła ma charakter głównie duszpasterski. Wprowadzanie jej w życie zależy od postawy i zaangażowania poszczególnych duszpasterzy. Bez wątpienia pierwszym z nich jest biskup diecezjalny, ale wokół niego i pod jego kierownictwem musi skupić się wysiłek wszystkich jego współpracowników. Wśród nich sobór wylicza dziekanów, którzy na pierwszym miejscu mają być duszpasterzami w swoim dekanacie¹⁵

Dlatego dziekan winien być prezbiterem pełniącym funkcje duszpasterskie; zamieszkującym na terenie dekanatu oraz posiadającym uznanie i autorytet wśród duchowieństwa, a także wśród wiernych, winien cieszyć się wiedzą i roztropnością, pobożnością i apostołską gorliwością, nadto postawą odpowiedzialności. Idzie o to, aby biskup mógł mu powierzyć uprawnienia w odniesieniu do dekanatu (chyba, że biskup ustanowi wikariusza biskupiego, zlecając mu szczególne obowiązki). Powinien też być zdolny do kierowania wspólną działalnością duszpasterską na powierzonym sobie terytorium¹⁶

Nastawienie dziekana do podległego mu duchowieństwa powinno mieć zawsze charakter ojcowski. Nigdy wśród duchowieństwa kondekanalnego nie powinno powstać pytanie, czy dziekan stoi po stronie biskupa, czy księży powierzonych jego pieczy. Dziekan stoi jednocześnie po stronie biskupa i duchowieństwa, to znaczy: zawsze po stronie prawdy¹⁷

¹³ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 185, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10896; Motu proprio *Ecclesiae Sancte*, I, 19 §1, [w:] PPK, t. 1, z. 1, 79.

¹⁴ Instrukcja *Ecclesiae imago*, 187, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10901. Por. E. Szafrowski, *Funkcja dziekana...*, s. 268.

¹⁵ Por. E. Szafrowski, *Funkcja dziekana...*, s. 263.

¹⁶ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 187, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10903–10905.

¹⁷ Por. W. Miziołek, *Osobowość dziekana na tle zadań*, „Homo Dei” 34:1965, s. 69.

Dziekanowi nie wolno nastawiać duchowieństwa kondekanalnego źle do biskupa i biskupa do duchowieństwa. Powinien zawsze starać się o to, aby między biskupem i kapłanami pracującymi w jego dekanacie panowała wzajemna życzliwość oraz miłość. Powinien również troszczyć się o to, aby pomiędzy samymi kapłanami pracującymi na terenie dekanatu panowała wzajemna miłość, aby nie byli do siebie źle nastawieni.

Bardzo ważną rolę odgrywają tu spotkania kapłańskie. Takie spotkania należy popierać w celu pogłębiania wzajemnej miłości i zrozumienia, dokonania wymiany zdobytych doświadczeń oraz przewycięzania różnic powstających między kapłanami różnego wieku¹⁸

Duże znaczenie ma autorytet moralny dziekana, który wynika z jego uczciwości oraz solidności w zakresie życia moralnego i kapłańskiego. Ma on być duszpasterzem kapłanów w tym sensie, że troska o ich dusze winna leżeć mu na sercu. Winien on być przede wszystkim kapłanem o głębokim osobistym życiu religijnym, mężem modlitwy i ascezy. Nie może upominać innych, jeśli sam nie będzie dbał o te sprawy w swoim życiu.

Dziekan powinien starać się o to, aby wszyscy domownicy i odwiedzający go byli ludźmi wierzącymi oraz praktykującymi, aby w ten sposób na plebanii panowała atmosfera prawdziwie religijna i życie tych osób było w pełni chrześcijańskie.

Dziekan jest ustanowiony spośród duszpasterzy i dla duszpasterzy, dlatego sam musi być wzorowym duszpasterzem. To zaś wymaga, aby posiadał w swojej pracy ducha apostołskiego oraz umiejętność i roztropność duszpasterską¹⁹. Duch apostołski to dążność do pozyskania ludzi do wiary i prowadzenia ich poprzez wiarę do ich uświęcenia. Ta cecha potrzebna jest także dziekanowi, który kieruje duszpasterstwem na pewnym, powierzonym sobie przez biskupa, odcinku pracy diecezji.

Umiejętność duszpasterska jest to zdolność przekazywania wiernym słowa Bożego, sprawowania sakramentów świętych i organizowania kultu Bożego. Aby zdobyć tę umiejętność, dziekan winien bardziej niż inni kapłani kondekanalni zaangażować się w pracę duszpasterską, bo dzięki temu pozna głębiej psychikę współczesnego człowieka, a przez to pozna takie metody duszpasterzowania, dzięki którym będzie mógł dotrzeć do każdego człowieka. Wymaga to również odpowiedniego, wcześniejszego przygotowania.

¹⁸ Por. Pismo Kongregacji dla spraw duchowieństwa w aspekcie stałej formacji duchowieństwa zwłaszcza młodszego, 21, [w:] PPK, t. 3, z. 1, 5051.

¹⁹ Por. W. Miziołek, *Osobowość dziekana...*, s. 70; Instrukcja *Ecclesiae imago*, 157, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10003.

Najważniejszą jednak spośród cnót, jaką winien posiadać dziekan, jest roztropność, czyli rozumne kierowanie swoimi czynami. Pozwoli mu ona ocenić właściwie zdolności swoje i poszczególnych kapłanów dekanatu. Cnota ta pozwoli mu również rozważyć i przemyśleć przedsięwzięcia, jakich ma dokonać wraz z innymi kapłanami oraz wyciągnąć odpowiednie wnioski. Jeżeli dziekan będzie ją posiadał, to praca duszpasterska przyniesie mu pełne zadowolenie, gdyż coraz lepiej będzie mógł dobierać takie środki, które pogłębią życie religijne w dekanacie. Ostatecznie dziekan w swojej pracy duszpasterskiej powinien zawsze polegać na Bogu.

Dziekan winien również charakteryzować się kapłańską gościnnością, zwłaszcza w swoim dekanacie. Dzięki niej zacieśnia się więź wspólnoty duchowieństwa dekanatu. Ona również strzeże przed laicyzacją kapłańskiego stylu życia, a niekiedy przed niebezpieczeństwem załamania się na kapłańskiej drodze²⁰.

Oprócz cech wymienionych wyżej, dziekan winien posiadać poczucie odpowiedzialności za prace podejmowane w obrębie dekanatu. Nie może on nie stawiać wymagań podległemu sobie duchowieństwu, lecz powinien robić wszystko, co mogłoby zachęcić i porwać księży kondekanalnych do gorliwości w ich kapłaństwie oraz pracy duszpasterskiej. Zawsze przy tym powinien kierować się sprawiedliwością i miłością. Kierowanie się tymi cnotami ustrzeże dziekana przed niejednakowym traktowaniem kapłanów swego dekanatu, przed trzymaniem z jednymi, a stronieniem od innych, przed dzieleniem kapłanów na przyjaciół i wrogów, zwolenników oraz przeciwników²¹.

Zatem dziekan w ujęciu posoborowym to przede wszystkim duszpasterz, który ma troszczyć się szczególnie o rozwój życia religijnego w całym dekanacie. Jego działalność winna doprowadzić do tego, aby kapłani pod jego przewodnictwem zaangażowali się w duszpasterstwo i podjęli zgodną współpracę, której owocem będzie ożywienie życia religijnego. Oczywiście, dziekan nie może narzucać tylko swojej metody duszpasterzowania, ale winien wspólnie z pozostałymi kapłanami przedyskutować te sprawy na konferencjach dekanalnych, a potem je realizować. Przede wszystkim zaś parafia dziekańska winna być dla innych wzorem w zakresie życia religijnego, podejmowania różnych inicjatyw duszpasterskich oraz przestrzegania przepisów i zaleceń kanoniczno-liturgicznych.

---

²⁰ Por. W. Miziołek, *Osobowość dziekana...*, s. 72.

²¹ Por. tamże.

Posługę dziekańską można scharakteryzować następująco:

Dziekan jest kapłanem mianowanym przez biskupa diecezjalnego w tym celu, aby go wspomagał w zakresie prowadzenia działalności duszpasterskiej na terenie powierzonego mu dekanatu oraz przez wypełnianie określonych funkcji administracyjnych²².

Ujęcie posługi dziekana jest ukierunkowane głównie na działalność duszpasterską, co oczywiście nie wyklucza czynności administracyjnych.

Przełożony uprawniony do mianowania dziekanów

Jeżeli prawo partykularne nie stanowi inaczej, dziekana mianuje biskup diecezjalny po wysłuchaniu – zgodnie ze swoim roztropnym osądem – zdania kapłanów pełniących posługę w danym dekanacie (kan. 553 § 2)²³. Prawo partykularne może więc przewidywać inny sposób powoływania dziekana, na przykład drogę wyboru²⁴.

Dziekana należy mianować na czas przewidziany prawem partykularnym (na przykład: przez biskupa, synod diecezjalny czy konferencję biskupią)²⁵. Jednak dla słusznej przyczyny, zgodnie z własnym roztropnym osądem, biskup diecezjalny może swobodnie usunąć dziekana z jego urzędu²⁶.

Termin „biskup diecezjalny” oznacza tego, któremu powierzona została troska o jakąś diecezję (por. kan. 376). Jemu w tej diecezji przysługuje wszelka władza zwyczajna, własna i bezpośrednia, jaka jest wymagana do pełnienia jego pasterskiego urzędu, z wyłączeniem tych spraw, które na mocy prawa lub dekretu papieża są zarezerwowane najwyższej lub innej władzy kościelnej (kan. 281 §1).

Z biskupem diecezjalnym, jeśli co innego nie wynika z natury rzeczy lub przepisu prawa, są zrównani w prawie ci, którzy są zwierzchnikami wspólnot wiernych, o których mowa w kan. 368 (kan. 381 §2), czyli: prałat terytorialny, opat terytorialny, wikariusz apostolski, administrator apostolski²⁷. Osoby te są uprawnione, podobnie jak biskup diecezjalny,

²² Por. E. Szafrowski, *Funkcja dziekana...*, s. 270.

²³ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 187, [w:] PPK, t. 6, z. 1, s. 10902; *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, Gdańsk–Oliwa 1976, 427, s.134.

²⁴ Por. E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, s. 225.

²⁵ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 187, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10907; *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, I, 9 § 2, [w:] PPK, t. 1, z. 1, 79; E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, s. 225.

²⁶ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 187.

²⁷ Por. kan. 370–371; E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego...*, s. 21 n.

do mianowania dziekanów na powierzonym sobie terytorium. Tego prawa natomiast nie posiadają: koadiutor i biskup pomocniczy, choćby byli wikariuszami generalnymi lub biskupimi. Mógłby im jednak biskup diecezjalny dać do tego upoważnienie. Prawo kodeksowe wyraźnie zaznacza że dziekan winien być mianowany na czas określony. „Dziekani winni być mianowani na czas przewidziany prawem”²⁸ Prawodawca w kan. 554 § 2 mówi: „Dziekana należy mianować na czas określony prawem partykularnym”²⁹

Kandydat na dziekana

Na urząd dziekana, który nie jest związany z urzędem proboszcza określonej parafii, biskup powinien wybrać kapłana, którego uzna za odpowiedniego, po rozważeniu okoliczności, miejsca i czasu (kan. 554 § 1).

Biskup winien wybierać dziekana z największą troskliwością. Jeżeli uzna to za stosowne, zasięga zdania Rady Kapłańskiej, a nawet przeprowadza głosowanie wśród kapłanów dekanatu³⁰ Dziekan wybierany jest przez biskupa spośród kapłanów podejmujących posługę na terenie danego dekanatu. Przy wyborze biskup zawsze powinien zwracać uwagę na to, że dziekan ma być przede wszystkim duszpasterzem na powierzonym sobie terytorium.

O takim charakterze posługi dziekańskiej mówią dokumenty soborowe:

Bliższymi współpracownikami biskupa są również ci kapłani, którym on powierza obowiązki duszpasterskie lub też dzieła apostołatu o charakterze ponadparafialnym³¹

Aktualne nauczanie Kościoła wyraźnie akcentuje i stawia w centrum duszpasterski charakter posługi dziekana, bowiem jest odpowiedzialny za rozwój życia religijnego w swoim dekanacie. Dlatego biskup przy wyborze dziekana powinien brać pod uwagę głównie ów duszpasterski charakter działalności dziekana. Winien w miarę możliwości upewnić się, czy dany kandydat będzie umiał sprostać tej posłudze.

²⁸ Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, 29, [w:] PPK, t. 1, z. 1, 70.

²⁹ Por. *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego...*, 627, s. 134; Aneks do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 1. 1.1; [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 162; *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, Poznań 1972, 959, s. 269; E. Szafrowski, *Funkcja dziekana...*, s. 258.

³⁰ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 187, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10902.

³¹ Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, 29.

Kandydatowi stawiane są określone wymagania. Dziekan powinien być przede wszystkim prezbiterem: pełniącym funkcje duszpasterskie, odpowiednim, aby biskup mógł mu powierzyć uprawnienia w odniesieniu do dekanatu, zamieszkującym na terenie dekanatu oraz posiadającym uznanie i autorytet wśród duchowieństwa i wiernych z powodu swojej wiedzy, roztropności, pobożności i apostołskiej gorliwości, zdolnym do potęgowania i kierowania wspólną działalnością duszpasterską na powierzonym sobie terytorium³².

Urząd dziekański nie musi być koniecznie połączony z jakąś określoną i ustanowioną na sposób stałą parafią³³, a więc w tym sensie, żeby można było mówić o tak zwanych dziekańskich parafiach. Daje to większą swobodę biskupowi, jak i stwarza większe możliwości dla prezbiterów. Jak to już zaznaczono wyżej, posługa dziekańska nie jest więc funkcją stałą, ale czasową³⁴ i jeśli biskup uzna to za konieczne, może w każdej chwili usunąć dziekana z jego stanowiska (por. kan. 554 § 3)³⁵

Łączność biskupa z dziekanami

Tak jak każdy biskup diecezjalny stanowi jedno z biskupem Rzymu, podobnie i każdy prezbiter, a przede wszystkim dziekan, winien stanowić jedno z biskupem diecezjalnym. Łączność biskupa z dziekanami, która wypływa z funkcji współpracownika, akcentuje prawo posoborowe.

W oznaczonych terminach biskup zwołuje dziekanów na zebrania, podczas których rozmawia z nimi na temat różnych szczegółowych spraw związanych z życiem diecezji. Dowiaduje się również od nich o stanie diecezji³⁶

Zawsze powinna istnieć między biskupem a dziekanem prawdziwa, oparta na wzajemnej miłości, wymiana poglądów. Biskup nie powinien sam decydować o wszystkich sprawach i problemach, z jakimi boryka się diecezja, gdyż jest to rzeczą niezwykle trudną – wskazane jest wysłuchanie zdania współpracowników, do których zalicza się przecież dziekanów. Również rozwiązywanie różnych złożonych problemów winno dokonywać się wspólnie, a więc między innymi na zebraniach dziekanów, którym przewodniczy biskup diecezjalny. Dzięki takiej postawie więź między więź pomiędzy biskupem i dziekanami będzie coraz trwalsza.

³² Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 187, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10902–10905.

³³ Por. tamże, 187.

³⁴ Por. tamże, 187; *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, 19 § 2, [w:] PPK, t. 1, z. 1, 79.

³⁵ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 187, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10907; E. Szafrowski, *Współpracownicy biskupa...*, s. 171; tenże, *Podręcznik Prawa Kanonicznego...*, s. 225.

³⁶ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 188, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10910.

Pięknym przykładem łączności z biskupem diecezjalnym jest wspólny udział dziekanów i biskupa w Eucharystii koncelebrowanej, sprawowanej w godzinach porannych w Wielki Czwartek pod przewodnictwem pasterza diecezji.

Biskup ma też prawo wybierać niektórych dziekanów, aby należeli do Rady Kapłańskiej lub Duszpasterskiej³⁷ Jeśli biskup ich wybierze, to będą z jego wyboru.

Cechą charakterystyczną biskupa powinno być ojcowskie nastawienie względem dziekanów³⁸

Statuty dziekańskie

Według *Kodeksu prawa kanonicznego* statuty w sensie właściwym oznaczają zarządzenia wydane zgodnie z prawem w zespołach osób lub rzeczy, a określające ich cel, konstytucję, zarząd i sposoby działania (kan. 94 § 1). Statutami zespołu osób zobowiązane są tylko osoby, będące ich członkami zgodnie z prawem (na przykład: instytuty zakonne), natomiast zespołu rzeczy ci, którzy nimi kierują (na przykład; seminarium, uniwersytet) – por. kan. 94 § 2.

Przepisy statutów, ustanowione i promulgowane mocą władzy ustawodawczej, kierują się przepisami kanonów o ustawach kościelnych (kan. 94 § 3). Taki charakter mają na przykład: statuty zakonne instytutów kleryckich na prawie papieskim³⁹

Wskazaną jest rzeczą, aby biskup sporządził statuty ogólne dla wszystkich dekanatów, wysłuchawszy zdania Rady Kapłańskiej. W takich statutach należy, obok innych spraw, określić zwłaszcza następujące: strukturę poszczególnych dekanatów, nazwę przewodniczącego dekanatu (na przykład dziekan archiprezbiter), zadania dekanatu, zespolenie duchowieństwa, spotkania duchownych, współpraca osób świeckich, określenie moderatorów poszczególnych resortów działalności duszpasterskiej itp., uprawnienia przysługujące dziekanom, bądź to na mocy prawa, bądź też delegowane przez biskupa, przepisy regulujące działalność dekanatu⁴⁰

Prawo kościelne, ukazując taką strukturę statutów, ma na uwadze głównie nowe ujęcie funkcji dziekana, w których zawarta jest też szczegółowa funkcja dekanatów.

³⁷ Por. kan. 497; Instrukcja *Ecclesiae imago*, 188, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10910

³⁸ Por. E. Szafrowski, *Współpracownicy biskupa...*, s. 171.

³⁹ Por. tenże, *Podręcznik prawa kanonicznego...*, t. 1, s. 210.

⁴⁰ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 180, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10898–10900.

Określając osobę dziekana i jego miejsce w sieci organizacyjnej Kościoła, należy zauważyć, że jego urząd ze względu na swoje funkcje – ma pewne podobieństwo do innych urzędów w Kościele. Bowiem tak jak między papieżem a biskupem, który pod zwierzchnictwem papieża rządzi diecezją, stoi metropolita, który nadzoruje i kontroluje biskupów własnego terytorium, tak między biskupem a proboszczem, który pod zwierzchnictwem biskupa rządzi parafią, stoi dziekan, który z ramienia przysługującej mu władzy spełnia funkcje nadzoru i kontroli w stosunku do działalności duszpasterskiej kapłanów kondekanalnych. Prawo kościelne zaakcentowało duszpasterski aspekt posługi dziekańskiej, przesuwając jakby punkt ciężkości z właściwie pojętego nadzoru, który w prawie przedsoborowym był na pierwszym miejscu, na dynamikę apostolską⁴¹

Mimo wszystko prawo powszechne (zarówno posoborowe, jak i kodeksowe) bardzo ogólnie określa zadania dziekanów. Dlatego sporządzenie przez biskupa statutów dziekańskich jest rzeczą bardzo ważną i konieczną, ponieważ one bliżej określają wszystkie sprawy związane z posługą dziekańską⁴².

OBOWIĄZKI DZIEKANÓW

Sprawę tę reguluje kan. 555, który zawiera przepisy prawa powszechnego. Trzeba pamiętać o tym, że swoje bezpośrednie źródło i uzupełnienie mają one w prawie posoborowym, które miało na uwadze wprowadzenie w życie postulatów soboru watykańskiego II, dotyczących odnowy życia kościelnego. Z tej racji, pragnąc w pełni naświetlić obowiązki dziekanów, trzeba będzie w wielu wypadkach odnosić się do różnych dokumentów prawa posoborowego. Cytowany kan. 555 wyraźnie sugeruje jeszcze inne źródło zawierające normy prawne w tej materii. Jest nim prawo partykularne. W naszych warunkach będą to głównie postanowienia synodów diecezjalnych.

Troska o rozwój duszpasterstwa w dekanacie

Spośród licznych obowiązków, jakie spoczywają na dziekanie, prawo posoborowe zaakcentowało zwłaszcza jeden: troska o rozwój dusz-

⁴¹ Por. J. Rybczyk, *Pozycja dziekana...*, s. 31.

⁴² Biskup kielecki w dniu 22 października 1981 r. ogłosił *Statuty dziekańskie*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 57:1981, s. 257–284. Uwzględniają one następujące sprawy: Dekanat i dziekan w świetle *Vaticanum II*; Mianowanie dziekana i wicedziekana; Uprawnienia i obowiązki dziekanów; Wicedziekan; Archiwum dziekańskie i biblioteka dziekana.

pasterstwa w dekanacie⁴³ Dokument papieski *Ecclesiae Sanctae* wyakcentował ten obowiązek, przyznając mu pierwsze miejsce wśród wszystkich funkcji dziekańskich.

Dziekan ma spełniać przede wszystkim rolę kierowniczą w organizowaniu pracy duszpasterskiej w podległym mu dekanacie⁴⁴. W tym kierunku poszedł również aktualny kodeks:

Dziekan ma obowiązek i prawo popierać i koordynować w ramach dekanatu wspólną działalność pasterską (kan. 555 § 1, n. 1).

Dlatego też oczywisty staje się fakt, że dziekan nie może ograniczyć się tylko do czuwania i kontroli, choć te funkcje są bardzo ważne, ale ma wystąpić w roli inicjatora, propagatora i kierownika zespołowego działania duszpasterskiego w powierzonym dekanacie. Zasadniczo ma być duszpasterzem.

Można powiedzieć, że tak jak obowiązkiem każdego proboszcza jest troska o rozwój życia religijnego w powierzonej parafii, tak troską każdego dziekana winien być wzrost życia religijnego w dekanacie, zarówno wśród duchowieństwa kondekanalnego, jak i wśród wiernych świeckich w dekanacie. Winno się to objawić przede wszystkim we wspieraniu działalności duszpasterskiej przez każdego kapłana i w podejmowaniu pewnych akcji apostolskich o zakresie ponadparafialnym, aby w ten sposób zjednoczyć kapłanów kondekanalnych w zgodnej współpracy, a także spotęgować i ożywić życie duszpasterskie dekanatu.

Aby taka działalność przyniosła obfite owoce, dziekan zawsze powinien wysłuchać zdania kapłanów powierzonych jego pieczy, zwłaszcza gdy chodzi o przeprowadzenie szczególnych akcji duszpasterskich o charakterze ponadparafialnym (na przykład: prowadzenie wspólnymi siłami przygotowania młodych do zawarcia małżeństwa, dekanalne dni skupienia, akcja trzeźwościowa, dobroczynna, itp.)⁴⁵

Dziekan zawsze powinien działać w zgodzie ze swoim biskupem, ponieważ jest jego bliższym współpracownikiem⁴⁶ i z braćmi w kapłaństwie, gdyż wymaga tego dobro Kościoła i miłość pasterska, jaka winna go cechować względem kapłanów kondekanalnych. Dodać warto, że do bliższych współpracowników biskupa, którzy pełnią obowiązki duszpa-

⁴³ Por. *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, 629, s. 135.

⁴⁴ Por. motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, 79, [w:] PPK, t. 1, z. 1, 191; Instrukcja *Ecclesiae imago*, 187, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10901–10905.

⁴⁵ Por. E. Sztafrowski, *Funkcja dziekana...*, s. 271.

⁴⁶ Por. *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice–Rzym 1976, cz. III, XXII, 3.2.1, s. 272.

sterskie o charakterze ponadparafialnym wraz z dziekanem są zaliczeni również wicedziekani i referenci dekanalni. Wspomniane wyżej funkcje przewiduje prawo partykularne⁴⁷. W przepisach prawa partykularnego spotykamy zarządzenie, które mówi, że podczas nieobecności dziekana, bądź jakiejś innej przeszkody w działaniu, wszystkie obowiązki dziekana przejmuje wicedziekan⁴⁸. Poza tym na wicedziekana spoczywają jeszcze inne obowiązki, jak na przykład: niesienie pomocy rodzinom wielodzietnym, osobom samotnym, organizowanie dekanalnego dnia chorych, akcji trzeźwościowych, dekanalnych dni skupienia, misji. Jest zrozumiałe, że wszelkie sprawy związane z jego działalnością wicedziekan winien ustalić z referentami diecezjalnymi i z dziekanem⁴⁹.

Obok dziekana i wicedziekana, powoływane są przez biskupa celem ożywienia życia religijnego w dekanacie także inne osoby, zwane najczęściej referentami. Referenci dekanalni są wybierani spośród grona kapłanów dekanatu. Współpracują oni ściśle z dziekanem i duszpasterzami poszczególnych parafii⁵⁰.

Obowiązkiem referentów jest przede wszystkim czuwanie nad sprawami liturgii oraz muzyki i śpiewu kościelnego⁵¹, prowadzenie duszpasterstwa młodzieży⁵², duszpasterstwa małżeństw i rodzin⁵³, organizowanie akcji charytatywnych⁵⁴, akcji trzeźwościowych i akcji misyjnych⁵⁵.

Rolę przewodnią wśród wyżej wymienionych współpracowników biskupa pełni dziekan. Zawsze powinna istnieć zgodna współpraca pomiędzy dziekanem, wicedziekanem i referentami dekanalnymi. Oczywiście, ich pracy zawsze ostatecznie przewodzi pasterz Kościoła partykularnego, którym jest biskup diecezjalny. Jemu to dziekan zdaje relację z zakresu pracy duszpasterskiej w dekanacie, informuje o poziomie religijno-moralnym dekanatu i jego potrzebach materialnych⁵⁶.

⁴⁷ Por. *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 1975, cz. V, 28, s. 152.

⁴⁸ Por. Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 5, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 103; *Drugi Synod Diecezji Kieleckiej i posynodalne zarządzenia biskupa kieleckiego*, Kielce 1984, 30, s. 21.

⁴⁹ Por. E. Szafronowski, *Funkcja dziekana...*, s. 263.

⁵⁰ Por. *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej*, cz. V, 31, s. 155. Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 7 b, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 163.

⁵¹ Por. *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej*, cz. V, 35, s. 155.

⁵² Por. tamże, 33, s. 155.

⁵³ Por. tamże, 34, s. 155–158.

⁵⁴ Por. *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej*, cz. V, 36, s. 158; *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Katowickiej*, cz. III, XVIII, 3, 2, 4, s. 250; *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, 436, s. 103.

⁵⁵ Por. *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej*, cz. V, 37, s. 153 i 156; *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Katowickiej*, cz. III, XX, 5. 1, s. 262.

⁵⁶ Por. *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 978, s. 274.

Mając na uwadze powyższe stwierdzenia, trzeba powiedzieć, że dziekan, jako bliższy współpracownik biskupa diecezjalnego, ma obowiązek wyszukiwać i stosować takie wspólne przemyślenia i ustalone metody duszpasterskie, aby: a) zapewnić wszelką pomoc w zakresie życia religijnego wiernych. Chodzi tu między innymi o organizowanie odpustów i rekolekcji (zwłaszcza adwentowych i wielkopostnych), ułatwienie wiernym uczestniczenia w dogodnych godzinach we Mszy Świętej świątecznej i niedzielnej oraz o to, aby dokładnie był realizowany ogólnokrajowy czy diecezjalny plan pracy duszpasterskiej; b) troszczyć się w szczególniejszy sposób o powołania kapłańskie i zakonne. Dlatego też szczególnie zabiega między innymi o jak najlepsze zorganizowanie Dni Seminaryjnych w powierzonym dekanacie, pozostając w tych sprawach w kontakcie z Diecezjalnym Ośrodkiem Powołań i rektorem seminarium; c) móc podejmować różne akcje duszpasterskie o charakterze ponad parafialnym (na przykład: przygotowania przedślubne)⁵⁷

On też, pełniąc funkcję pośrednika między biskupem a kapłanami swojego dekanatu, powinien: a) informować kapłanów w dekanacie o wszystkich zarządzeniach i powiadomieniach przesyłanych na jego ręce przez kurię diecezjalną, a dotyczących duszpasterstwa; b) na zlecenie biskupa lub kurii diecezjalnej dokładnie badać i opiniować sprawy związane z tworzeniem nowych parafii lub ośrodków duszpasterskich, jak również sprawy związane z rozgraniczeniem parafii już istniejących. W związku z tym powinien zgłaszać biskupowi potrzeby materialne związane z budowaniem kościołów i kaplic; c) rozprawdzać każdego roku oleje święte w dekanacie; d) towarzyszyć biskupowi w czasie wizytacji dekanatu⁵⁸

Zatem zakres czynności, jakie wykonuje dziekan, jest bardzo duży. Przede wszystkim cała jego działalność jest ukierunkowana na prowadzenie duszpasterstwa w dekanacie, co w świetle postanowień soboru watykańskiego II należy do głównych obowiązków każdej posługi kościelnej.

Obowiązki wobec kapłanów w dekanacie

Na dziekanie, jako duszpasterzu, spoczywa obowiązek szczególnej troski o kapłanów pracujących na terenie powierzonego dekanatu. Powi-

⁵⁷ Por. Aneks 2 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 1–5, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 146–147; E. Szafrowski, *Funkcja dziekana...*, s. 260.

⁵⁸ Por. Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 34 i 35, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 168, *Drugi Synod Diecezji Kieleckiej...*, 27, s. 20–21; E. Szafrowski, *Funkcja dziekana*, s. 261–262.

nien ich otoczyć życzliwością, służyć radą i opieką tak w troskach duchowych, jak i materialnych. Winien być dla nich przykładem i wzorem życia chrześcijańskiego⁵⁹, organizować wzajemną pomoc duchowieństwa dekanalnego, szczególnie w okresach nasilenia pracy duszpasterskiej⁶⁰, kształtować taką postawę moralną wśród kapłanów, aby ci spieszyli sobie nawzajem z pomocą w potrzebach natury osobistej.

Dziekan winien również wpłynąć na tworzenie wspólnoty oraz zachęcać kapłanów bardziej gorliwych i świątłych do oddziaływania na poziom pracy duszpasterskiej w dekanacie⁶¹. Innymi słowy: dziekan troszczy się przede wszystkim o to, aby wszyscy kapłani dekanatu stanowili jakby jedno prezbiterium, jedną wspólnotę, a osiągnięcie tego będzie zależało od jego zapobiegliwości i gorliwości⁶².

Zadaniem dziekana, jako przedstawiciela biskupa diecezjalnego w dekanacie, jest czuwanie nad tym, by podlegli mu kapłani należycie wykonywali swe kapłańskie i duszpasterskie obowiązki (por. kan. 555 § 1, p. 2), by zarządzali w sposób właściwy dobrami materialnymi kościoła, prowadzili właściwie księgi parafialne itp. Dlatego też dziekan musi wizytować parafie swego dekanatu, aby się o tym przekonać i przesłać biskupowi odpowiednie sprawozdanie⁶³. Jeżeli to konieczne, ma obowiązek upomnieć opieszających i niedbałych kapłanów, którzy nie wykonują należycie swoich obowiązków⁶⁴, a w wypadkach „skrajnych” – powiadomić biskupa diecezjalnego.

Jako duszpasterz swego dekanatu ma również obowiązek troszczyć się o to, aby: dekrety biskupa, wydawane z racji wizytacji, były przez kapłanów wykonywane; zachowano należyta ostrożność wobec hostii i wina do Mszy Świętej; czynności święte odprawiano według przepisów liturgicznych; zachowywano przepisy i wskazania odnośnie do Ofiary eucharystycznej oraz przechowywania Najświętszego Sakramentu: przestrzegano przepisów odnośnie do piękna i czystości kościołów⁶⁵.

⁵⁹ Por. *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 970, s. 272; Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 20, 2, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 165.

⁶⁰ Por. *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 971, s. 272.

⁶¹ Por. *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej*, 971, s. 272.

⁶² Por. *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Katowickiej*, cz. III, VIII, 4. 1. 5, s. 132; E. Szafrowski, *Funkcja dziekana...*, s. 272.

⁶³ Por. *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, 629 f, s. 135; *Drugi Synod Diecezji Kieleckiej...*, 25 § 1, 7, s. 20; *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 992, s. 278.

⁶⁴ Por. Konstytucja Dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, 25–26; *Drugi Synod Diecezji Kieleckiej...*, 25 § 1. 1, s. 19.

⁶⁵ Por. kan. 555 § 1; Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 32, 2, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 167–168; E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*.

Dziekan winien zatroszczyć się o dostarczenie pomocy duchowych prezbiterom swego okręgu, a zwłaszcza swoją gorliwością otoczyć kapłanów, którzy znajdują się w trudnych sytuacjach lub przeżywają jakieś problemy (por. kan. 555 § 2, p. 2). Na dziekanie spoczywa szczególny obowiązek troski o chorych kapłanów⁶⁶, aby nie byli pozbawieni opieki duchowej i materialnej. Powinien też często nawiedzać swoich kapłanów złożonych chorobą, aby dowiedzieć się o stanie ich zdrowia, zwłaszcza kapłanów ciężko chorych. On również ma obowiązek zapewnić im odpowiednią opiekę lekarską i domową, jak również umożliwić im przyjmowanie sakramentów świętych⁶⁷

Dopomaga też kapłanom chorym w uregulowaniu spraw doczesnych. Nie może dopuścić do tego, aby podczas choroby czy śmierci kapłana zaginęły lub zostały zniszczone księgi kościelne, sprzęt liturgiczny, dokumenty itp.

W wypadku śmierci kapłana ma obowiązek postarać się o to, aby był odprawiony godny pogrzeb (por. kan. 555 § 3)⁶⁸ Ma też obowiązek sprawdzić, jak przedstawia się sprawa intencji mszalnych przyjętych przez zmarłego kapłana oraz jeśli to konieczne – zatroszczyć się o to, aby te intencje były odprawione. Dziekan załatwia też sprawy spadkowe w sposób niewywołujący zgorszenia wiernych.

Dziekan jako pasterz dekanatu, powinien natychmiast zawiadomić kurię diecezjalną i kapłanów w dekanacie o śmierci kapłana. Jeśli natomiast kuria poinformuje go o śmierci kapłana spoza dekanatu, ma obowiązek natychmiast powiadomić o tym wszystkich księży swego dekanatu, aby mogli wziąć udział w pogrzebie.

Do zadań dziekana względem kapłanów kondekanalnych należy również zażegnywanie sporów i nieporozumień pomiędzy kapłanami oraz kapłanami i wiernymi. Ważniejsze sprawy sporne powierza biskupowi, a drobniejsze – załatwia sam⁶⁹

s. 225; tenże, *Współpracownicy biskupa...*, s. 172–173; tenże, *Prawo Kanoniczne*, t. 1, s. 402; tenże, *Funkcja dziekana...*, s. 34; T. Pawluk, *Dziekan*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, kol. 596.

⁶⁶ Por. *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, 629 d, s. 135; Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 22, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 165.

⁶⁷ Por. kan. 555 § 3; *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 972, s. 272; Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 22, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 165; *Statuty dziekańskie...*, s. 261; E. Szafrowski, *Funkcja dziekana...*, s. 267.

⁶⁸ Por. *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 972, s. 272; Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 23. 1, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 165; *Drugi Synod Diecezji Kieleckiej...*, 25 § 1. 4, s. 19; E. Szafrowski, *Funkcje dziekana...*, s. 201; tenże, *Podręcznik prawa kanonicznego...*, t. 1, s. 572.

⁶⁹ Por. *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 973, s. 272; Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 25. 2, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 166.

Jeśli zauważy, że na terenie dekanatu mają miejsce przykre incydenty (wśród kapłanów), które mogłyby wywołać zgorszenie, ma obowiązek przestrzec duchownych i upomnieć ich w imię braterskiej miłości. Przyczynę zła powinien usunąć. Jeśli jednak sam staje się bezradny, ma powiadomić kurię diecezjalną o danym incydencie⁷⁰

Każdy dziekan powinien zatroszczyć się o to, aby na terenie jego dekanatu był ojciec duchowny. Do jego obowiązków należy przede wszystkim troska o prawidłowy poziom i rozwój życia wewnętrznego kapłanów dekanatu. Ma wypełnić swoje zadania przez głoszenie nauk ascetycznych na konferencjach dekanalnych, okresowych dniach skupienia, udzielać kapłanom rady w zakresie życia wewnętrznego, popierać i opiekować się ich pracą duszpasterską, pogłębiać wspólnotę kapłańską⁷¹.

W stosunku do swoich kapłanów dziekan powinien podejmować wysiłki zmierzające do tego, aby stworzyli oni jedno prezbiterium, jedną wspólnotę. Powinien troszczyć się o to, aby wspólne życie miejscowego prezbiterium coraz bardziej umacniało się i pogłębiało. To zaś stanie się faktem, jeżeli jego dom będzie zawsze otwarty dla wszystkich kapłanów, a oni będą czuli się w nim jak u siebie. Dziekan winien niejako wyprzedzać w gościnności wszystkich kapłanów swego dekanatu i być dla nich prawdziwym ojcem. Wspólne i częste spotkania kapłanów w domu dziekana, często połączone z Eucharystią sprawiają, że jedność i wspólnota między nimi coraz bardziej się umacnia⁷².

Podsumowując, należy stwierdzić, że omawiane tutaj obowiązki dziekana są tak ważne i odpowiedzialne, iż aby je należycie wypełnić, dziekan winien dobrze się przygotować do tej posługi przez dokładne przestudiowanie dekretu soborowego o życiu i posłudze kapłanów.

Zebrania dekanalne

Mając na uwadze zarządzenie kan. 555 § 2. p.1, dziekan troszczy się o to, aby duchowni jego dekanatu – zgodnie z postanowieniami prawa partykularnego – uczestniczyli w określonym czasie w prelekcjach,

⁷⁰ Por. Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 25. 1, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 186; *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 974, s. 273.

⁷¹ Por. Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 7a, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 163; *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej*, cz. V, 39, s. 157.

⁷² Por. *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, 628, s. 135; E. Szafrowski, *Funkcje dziekana...*, s. 272.

spotkaniach teologicznych lub konferencjach, zgodnie z kan. 279 § 2. Ten ostatni kanon stwierdza, że kapłani – według przepisów prawa partykularnego – mają uczęszczać na wykłady duszpasterskie, które winny być organizowane po święceniach kapłańskich, a także w terminach ustalonych przez prawo powinni brać udział w innych wykładach, zebraniach teologicznych lub konferencjach, dających im okazję nabycia pełniejszego poznania świętej nauki i metod duszpasterskich⁷³

Jak widzimy, prawo kodeksowe zobowiązuje kapłanów do dalszego kształcenia się, zwłaszcza w dziedzinie nauk teologicznych. Wiele miejsca tej sprawie sobór watykański II w dekrecie o posłudze i życiu kapłanów. Stwierdza między innymi:

Ponieważ zaś w naszych czasach ludzka kultura, a także święte nauki czynią nowe postępy, zachęca się prezbiterów, aby swą wiedzę o rzeczach Bozych i ludzkich odpowiednio i bez przerwy uzupełniali i aby w ten sposób przygotowali się korzystniejszego dialogu ze współczesnymi⁷⁴

Szczególniejszą i jedną ze skuteczniejszych metod do kształcenia duchowieństwa mogą być konferencje w dekanacie. Wyrósł z bogatej tradycji kościelnej, w wielkim stopniu przyczyniały się do podniesienia poziomu umysłowego i ascetycznego duchownych oraz życia duszpasterskiego w diecezji. Swój początek wzięły prawdopodobnie z synodów diecezjalnych. Dawniej, gdy życie duszpasterskie skupiało się wokół biskupa, kształcenie duchowieństwa odbywało się właśnie na synodach.

Z upływem czasu, gdy Kościół zaczął obejmować coraz większe tereny, spotkania na synodach były dla wielu kapłanów i wiernych wielką trudnością, przede wszystkim ze względu na odległość, jaka dzieliła ich od miasta biskupiego. Dlatego zaczęły powstawać okręgi duszpasterskie, zwane archidiakonatami (z archidiakonem na czele), a następnie archiprezbiteraty (z archiprezbiterem na czele). Kapłani coraz częściej gromadzili się na zebraniach wokół własnego dziekana, organizowanych na wzór synodów⁷⁵, a coraz rzadziej na synodach biskupich.

Konferencje w dekanacie miały i mają tę dobrą stronę, że ułatwiają działalność synodom diecezjalnym. Niekiedy prowadzono na nich

---

⁷³ Por. Aneks 1 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 1–2, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 144.

⁷⁴ Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, 19.

⁷⁵ Por. Z. Chodyński, *Kongregacje dekanalne*, [w:] *Encyklopedia Kościelna*, red. M. Nowodworski, t. 10, Warszawa 1977, s. 601; M. Przybyłko, *Urząd dziekana w rozwoju historycznym*, „Prawo Kanoniczne” 3:1960 nr 3–4, s. 224.

prace przygotowawcze do synodu, zapoznawano się z ustawami synodalnymi, co było bardzo skutecznym środkiem dokształcania duchowieństwa⁷⁶.

Karty historii – bogata tradycja, pokazują że zebrania – konferencje w dekanatach były praktykowane. Szczegóły dotyczące organizowania tych konferencji zwykle określało prawo partykularne. Wydaje się zasadne twierdzenie, że kodeks w kanonie 555 § 2, p. 1 nawiązuje do bogatej tradycji zebrań w dekanacie. Częstotliwość ich odbywania, a także sposób ich organizowania, precyzuje prawo synodalne⁷⁷

Jeśli chodzi o tematy konferencji dekanalnych, mogą je stanowić sprawy moralne – liturgiczne i inne, które przyczyniają się do podniesienia poziomu umysłowego i ascetycznego duchownych⁷⁸ Sprawy moralne i liturgiczne były zwykle przedmiotem obrad. Sprawy moralne, z uwzględnieniem życiowych „kazuś” mogą być opracowywane w formie referatów. Język ich winien być prosty i zrozumiały dla wszystkich. Sprawy liturgiczne odnoszą się do tego wszystkiego, co dotyczy sprawowania Eucharystii, innych nabożeństw, sprawowania sakramentów świętych, zapoznawanie się z nowymi księgami liturgicznymi⁷⁹

Aby przepisy liturgiczne mogły być wprowadzane w życie, konieczne jest organizowanie takich zebrań, na których istnieje możliwość zapoznania się z nimi, dzielenia się swymi spostrzeżeniami i uwagami z innymi kapłanami. Dzięki takim zebraniom będzie można również wyrugować pewne niepotrzebne naleciałości i przyzwyczajenia. Na każdej konferencji przynajmniej jeden z kapłanów winien mieć przygotowany referat, wszechstronnie naświetlający dane zagadnienie, a następnie wszyscy powinni wziąć udział w dyskusji⁸⁰

Na konferencjach w dekanacie należałoby dokładniej zapoznać się z nowymi dokumentami Stolicy Apostolskiej, a także z zarządzeniami biskupa, dziełami ojców Kościoła, ważniejszymi wydarzeniami z życia

⁷⁶ Por. S. Wysocki, *O kongregacjach dekanalnych w dawnej Polsce*, Lwów 1906, s. 6; T. Pawluk, *Konferencje dekanalne w kanonicznym prawie powszechnym i warmińskim*, „Studia Warmińskie” 3:1968, s. 83–84.

⁷⁷ Konferencje powinny odbywać się w takim czasie, aby nie stwarzały żadnych trudności w pracy duszpasterskiej kapłanów w dekanacie. Dziekan ma obowiązek powiadomić o zebraniu wszystkich kapłanów w dekanacie.

⁷⁸ Por. T. Pawluk, *Konferencje dekanalne...*, s. 89; E. Szafrowski, *Funkcje dziekana...*, s. 272–273; A. Petrani, *O zadaniach i znaczeniu zebrań dekanalnych*, „Ateneum Kapłańskie”, 31:1993, s. 377; S. Przekop, *Dekanalna konferencja*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1979, kol. 1113.

⁷⁹ Por. T. Pawluk, *Konferencje dekanalne...*, s. 89.

⁸⁰ Por. E. Szafrowski, *Funkcje dziekana...*, s. 273; T. Pawluk, *Konferencje dekanalne...*, s. 89–90.

diecezji czy dekanatu. Można także przedyskutować sprawę współpracowników świeckich, relacji proboszcza z władzami świeckimi, z braćmi kapłanami i z wiernymi świeckimi, ustalić czas rekolekcji i spowiedzi w poszczególnych parafiach, a także rekolekcji i spowiedzi dla księży⁸¹. Każdy dziekan ma prawo i obowiązek zwoływania takich zebrań oraz przewodniczenia im⁸²

Obok wskazanej wyżej tematyki praktycznej, należałoby mieć na uwadze tematy doksztalające księży w zakresie doktryny Kościoła, tak teologicznej, jak i społecznej. W związku tym należy sięgnąć do nauki soborowej, do bogatego nauczania papieskiego. Konieczne są w tym względzie odpowiednie pomoce, z których księża mogliby korzystać jako z biblioteki dekanatu.

Konferencje winny być zwoływane z końcem starego roku, aby opracować plan pracy na rok następny i z początkiem nowego roku, aby omówić wyniki pracy za rok miniony⁸³. Termin konferencji winien być ustalony przez dziekana w porozumieniu z księżmi z dekanatu. Byłoby wskazane, aby o odbywającej się konferencji na terenie dekanatu poinformować biskupa diecezjalnego. Konferencja winna wedle możliwości rozpocząć się sprawowaną Eucharystią z udziałem wiernych świeckich. Z kolei na zakończenie obrad kapłani odmawiają odpowiednią modlitwę, udają się kościoła na zaplanowaną adorację Najświętszego Sakramentu⁸⁴. Protokół takiego zebrania sporządza sekretarz dekanatu, który jest wybierany przez kapłanów na okres trzech lat. Do jego zadań należy między innymi spisywanie protokółów zebrań w dekanacie, niesienie pomocy w załatwianiu korespondencji urzędowej dekanatu oraz w prowadzeniu archiwum dekanalnego⁸⁵

Oprócz obowiązujących spotkań w dekanacie każdy dziekan winien starć się o to, aby na jego terenie odbywały się dodatkowe spotkania kapłanów (na przykład spotkanie opłatkowe, dni wikariuszowskie, proboszczowskie itp.⁸⁶).

Zebrania dekanalne, odbywające się pod przewodnictwem dziekana czy wicedziekana, należą do bardzo ważnych w posługiwaniu każdego kapłana, gdyż poruszają sprawy związane z życiem wewnętrznym, usprawniają działalność duszpasterską, pogłębiają wiedzę teologiczną

⁸¹ Por. T. Pawluk, *Konferencje dekanalne...*, s. 89–90.

⁸² Por. *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Katowickiej*, cz. III, XXII, 3, 2, 3, s. 272; M. Przybyłko, *Urząd dziekana...*, s. 229.

⁸³ Por. *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, nr 975, s. 273.

⁸⁴ Por. T. Pawluk, *Konferencje dekanalne*, s. 91–92.

⁸⁵ Por. *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Katowickiej*, cz. III, VIII, 4, 2, 10, s. 134.

⁸⁶ Por. Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 30, s. 273.

i ascetyczną kapłanów⁸⁷ W tym kontekście takie zebrania należy popierać, gdyż służą pogłębianiu wzajemnej miłości, dokonywaniu wymiany zdobytych doświadczeń i przewyciężaniu różnic powstających między kapłanami różnego wieku⁸⁸.

Wizytacje dziekańskie

Każdy dziekan ma obowiązek przeprowadzić wizytację parafii swojego dekanatu. Czyni to zaś w tym celu, aby przekonać się, czy duchowni pracujący na powierzonym jego trosce terenie, prowadzą życie zgodne z przepisami prawa i czy należycie wykonują swoje obowiązki wynikające ze święceń kapłańskich. *Kodeks prawa kanonicznego* tak określa ten obowiązek:

Dziekan ma obowiązek wizytować parafie swojego rejonu w sposób określony przez biskupa diecezjalnego (kan. 555 § 4)⁸⁹

Częstotliwość wizytacji dziekańskich określa prawo partykularne. Obowiązki przeprowadzenia wizytacji w poszczególnych parafiach dekanatu były związane od samego początku z urzędem dziekana. Wizytacje zawsze były konieczne, aby dzięki nim biskup mógł się przekonać jak kapłani, pracujący w jego diecezji, wykonują swoje obowiązki oraz jak postępuje praca duszpasterska.

Pierwsze wizytacje w parafiach, jakie były przeprowadzane – pomijając wizytacje biskupa – to wizytacje odbywane przez archiprezbiterów. Oni właśnie, w zastępstwie biskupa, troszczyli się o prawidłowy rozwój duszpasterstwa na terenie archiprezbiteratu⁹⁰ Z czasem jednak, kiedy praktycznie przestał istnieć urząd archiprezbitera, pojawił się urząd dziekana, przejmując automatycznie wszystkie obowiązki i uprawnienia archiprezbiterów.

Do głównych funkcji, a zarazem obowiązków, dziekana należało przeprowadzenie wizytacji w powierzonych jego trosce parafiach. Ten

⁸⁷ Por. *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej*, cz. V, 29, s. 154.

⁸⁸ Pismo Kongregacji dla spraw duchowieństwa w sprawie stałej formacji duchowieństwa zwłaszcza młodszego, s. 21, [w:] PPK, t. 3, z. 1, 1051.

⁸⁹ Por. *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, 692 f, s. 135; *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 992, s. 278; *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej*, cz. V, 30, s. 154; *Statuty dziekańskie...*, s. 262; E. Szafrowski, *Współpracownicy biskupa...*, s. 172–173; tenże, *Prawo kanoniczne...*, t. 1, s. 402.

⁹⁰ Por. M. Przybyłko, *Urząd dziekana...*, s. 225–265; T. Silnicki, *Dzieje i ustrój...*, s. 353–354.

obowiązek podkreślają również posoborowe synody, które nakazują co rok wizytować wszystkie kościoły dekanatu.

W czasie wizytacji dziekan zajmuje się wszystkimi sprawami związanymi z duszpasterstwem, administrowaniem parafii i pracownikami kościelnymi. Wizytacje dziekańskie są przeprowadzane między innymi w tym celu, aby ożywić działalność duszpasterską parafii, sprawdzić, czy prowadzone są księgi parafialne itp.⁹¹ Zaleca się, aby wizytacja była przeprowadzona w pierwszym półroczu każdego roku. Względy duszpasterskie wskazują na to, by wizytacje odbywały się w niedziele, bo wówczas wierni będą mogli w liczniejszy sposób uczestniczyć w Eucharystii sprawowanej pod przewodnictwem dziekana.

Proboszcz wizytowanej parafii winien podać do publicznej wiadomości wiernych, że ksiądz dziekan, w zastępstwie księdza biskupa, przybędzie do parafii i będzie ją wizytował. Jeżeli to jest możliwe, wierni winni być obecni przy powitaniu dziekana, o co powinien postarać się ksiądz proboszcz. Proboszcz winien poinformować wiernych, że jest także możliwość spotkania się i ewentualnej rozmowy z dziekanem w zaplanowanym czasie⁹². Przynajmniej na miesiąc przed zamierzoną wizytacją parafii dziekan powinien zawiadomić o niej proboszcza, podając termin swego przybycia. W tym celu należy przysłać proboszczowi tejże parafii kwestionariusz wizytacyjny – opracowany przez kurię diecezjalną, który proboszcz winien wypełnić i dwa tygodnie przed wizytacją odesłać dziekanowi⁹³. Dziekan po przyjeździe do parafii ma obowiązek sprawdzić: a) czy Najświętszy Sakrament przechowywany jest w odpowiednio zabezpieczonym miejscu, to znaczy w tabernakulum, bada jego stan i sprawdza, czy jest wieczna lampka; b) jaki jest stan wiedzy religijnej dzieci i młodzieży. W tym celu może zarządzić egzamin, który prowadzą katecheci, ewentualnie egzaminować osobiście; c) czy sprzęty liturgiczne są wykonane z odpowiedniego materiału i czy są należycie przechowywane; d) czy księgi i szaty liturgiczne są odpowiednio przechowywane i zabezpieczone; e) czy znajduje się księga z wykazem Mszy Świętych, do odprawienia których kapłan jest zobowiązany; f) czy wystrój wnętrza kościoła zgodny jest z przepisami prawa; g) jaki jest stan zewnętrzny kościoła i budynków kościelnych; h) czy świątynia posiada odpowiednie zabezpieczenia przed ewentualną kradzieżą; i) czy cmentarz grzebalny jest zadbane; j) jaki jest stan majątku ruchomego i nieruchomego kościoła oraz innych osób prawnych, ze spisem inwentarza; k) jak wykonują swoją pasterską posługę kapłani

⁹¹ Por. *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 135.

⁹² Por. *Aneks do Drugiego Synodu Gdańskiego*, § 2. 1, s. 170.

⁹³ Por. *Aneks 8 do Drugiego Synodu Gdańskiego*, § 1. 1–2, s. 170.

pracujący w danej parafii. Czy spełniają wszystkie swoje obowiązki, jakie nakłada na nich prawo; 1) czy są należycie prowadzone księgi ochrzczonych, małżeństw, zmarłych, dzieci przyjętych do pierwszej Komunii Świętej, bierzmowanych, księgi ogłoszeń parafialnych, księgi chorych itp.⁹⁴

Wizytator sprawdza również, czy spis inwentarza odnośnie do kancelarii, plebanii i wikariatu zgadza się z aktualnym stanem rzeczy. Przy okazji sprawdza, czy majątek kościelny jest zarządzany w sposób właściwy i zgodny z przepisami prawa oraz czy umowy o pracę i dzierżawę zostały prawidłowo zawarte. Po wypełnieniu kwestionariusza wizytacyjnego dziekan omawia go z proboszczem, udzielając rad i wskazówek. Na zakończenie wizytacji dziekan wysłuchuje ewentualnych problemów przedstawionych mu przez parafian, starając się im zaradzić.

Po zakończeniu wizytacji i opuszczeniu parafii dziekan ma obowiązek przesłać do kurii diecezjalnej szczegółowy protokół z wizytacji, uwzględniając blaski i cienie życia oraz stan parafii⁹⁵ Ponadto dziekan sporządza jeszcze dwa takie same protokoły, z których jeden zatrzymuje w archiwum dziekańskim, a drugi przesyła do parafii.

Wizytowanie parafii przez dziekana odgrywa zatem dużą rolę w życiu duszpasterskim całego dekanatu. Dzięki temu dziekan sprawdza nie tylko, jak jest prowadzona praca duszpasterska, ale dowiaduje się również o stanie zewnętrznym dekanatu, co pozwala mu stale informować biskupa o wszystkim, co dzieje się w dekanacie. Dzięki wizytacji dziekan lepiej poznaje swój dekanat, stan kościołów i kaplic, mieszkańców, kapłanów, którzy pracują na tym terytorium oraz poziom życia religijnego w poszczególnych parafiach.

Pozostałe obowiązki

Dziekan powinien przebywać na terenie dekanatu, a więc ma obowiązek rezydencji w dekanacie. Wprawdzie kodeks wyraźnie tych spraw nie określa, ale rezydencja w dekanacie jest w tym wypadku konieczna. Kwestię tę winny regulować szczegółowe zarządzenia poszczególnych biskupów diecezjalnych. Powszechnie stosowana jest praktyka mianowania dziekanem jednego z proboszczów – w takim wypadku obowiązek rezydencji jest związany z urzędem proboszcza⁹⁶

⁹⁴ Por. Aneks 8 do Drugiego Synodu Gdańskiego §§ 5, 7, 9, 11, 12, s. 171–172; E. Szafrowski, *Współpracownicy biskupa...*, s. 172–173.

⁹⁵ Por. Aneks 21 do Synodu Poznańskiego, 16, [w:] *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, s. 440.

⁹⁶ Por. E. Szafrowski, *Współpracownicy biskupa...*, s. 174; tenże, *Prawo Kanoniczne...*, t. 1, s. 403.

Mając na uwadze przebywanie w dekanacie, wypada powiedzieć, że na dziekanie spoczywa moralny obowiązek organizowania wśród księży dekanatu pewnej formy życia wspólnego⁹⁷ Nie zawsze jest to do końca możliwe, można jednak w ramach dekanatu wprowadzić pewne formy życia wspólnego. Inicjatorem i propagatorem tego typu akcji powinien być dziekan. Podejmowanie inicjatyw w tej dziedzinie winien zawsze uzgodnić z biskupem diecezjalnym.

Ważnym obowiązkiem dziekana jest prowadzenie kancelarii dziekańskiej, w której winien gromadzić akta związane z życiem całego dekanatu. W ten sposób powstałe archiwum dekanalne winno być oddzielone od archiwum parafialnego⁹⁸

W tym miejscu warto też powiedzieć o bibliotece dekanalnej, która może spełniać bardzo ważną rolę, zwłaszcza w zakresie dokształcania teologiczno-kanonicznego duchowieństwa każdego dekanatu. Biblioteka ta winna posiadać takie dzieła teologiczne, jak encyklopedie, podręczniki i czasopisma, których być może poszczególni kapłani nie posiadają. Przy tym należy obrać takie miejsce na bibliotekę, aby była ona łatwo dostępna dla wszystkich kapłanów dekanatu⁹⁹

UPRAWNIENIA DZIEKANÓW

Wypada od razu wskazać na ściśle powiązanie obowiązków i praw. Każdy obowiązek zawiera w sobie upoważnienie czegoś, czyli prawo. I odwrotnie: każde prawo nakłada jakiś określony obowiązek. *Kodeks prawa kanonicznego* przyjął taką kolejność: obowiązków i prawa. W odniesieniu do dziekanów o obowiązkach była już mowa w poprzednim rozdziale, obecnie będzie mowa o uprawnieniach. Ze względu jednak na wskazane wyżej powiązanie wypada czasem nawiązać i do obowiązków.

Aspekt historyczny

Uprawnienia, jak również i obowiązki dziekana wywodzą się z zakresu funkcji, jaką pełnili poprzednicy dziekanów archiprezbiterzy i archidiakoni.

---

⁹⁷ Por. E. Szafrowski, *Współpracownicy biskupa...*, s. 174.

⁹⁸ Por. tamże, s. 174.

⁹⁹ Por. *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego...*, 629 g, s. 135; *Statuty dziekańskie...*, s. 264.

Choć obecnych uprawnień i obowiązków nie identyfikuje się całkowicie z uprawnieniami i obowiązkami dawnych dziekanów, to trzeba powiedzieć, że sam urząd dziekana niewątpliwie jest kontynuacją urzędu archiprezbitera i archidiakona, w pewnym zaś sensie jest to naśladowanie pierwszych wzorów. Wydaje się konieczne sięgnąć do historii. Zakres władzy dziekanów z biegiem czasu wzrastał i obejmował coraz to nowe dziedziny życia kościelnego.

Na początku posiadali oni władzę administracyjną i karno-sądową. Na swoim terytorium formalnie zastępowali biskupa we wszelkiego rodzaju sprawach kościelnych.

Archiprezbiterom przysługiwało prawo wizytowania wskazanych przez nich parafii. Byli oni również uprawnieni do zwoływania zebrań w dekanacie i przewodniczenia im, informowania biskupa diecezjalnego o ważniejszych wydarzeniach w dekanacie, uczestniczenia w synodzie diecezjalnym, posiadania własnych pieczęci, którymi znaczyli podpisywane przez siebie akta¹⁰⁰

Zakres władzy, jaką posiadali archiprezbiterzy, różnił się od władzy archidiakonów. Można powiedzieć, że archiprezbiterat istniał na terenie archidiakonatu, nad którym najwyższą władzę sprawował archidiakon. Miał on prawo do: udziału w uroczystych nabożeństwach biskupich, podczas których śpiewał Ewangelie (on czuwał nad przebiegiem całej uroczystości i dbał o należyty wygląd katedry); administrowania dobrami nieruchomymi i dochodami kościoła katedralnego; kontroli i troski o duchownych prowadzących na jego terenie pracę duszpasterską; troski o należyte wykształcenie i wychowanie kandydatów do stanu duchownego; wizytacji parafii każdego roku i wizytacji kanonicznej całej diecezji co trzy lata, gdyby biskup nie mógł przeprowadzić wizytacji sam; zwoływania synodów archidiakonalnych; badania kwalifikacji kandydatów na beneficja kościelne i wprowadzania w ich posiadanie; mianowania i usuwania – wraz z biskupem – dziekanów; wymierzania kar (suspensa, ekskomunika, interdykt); posiadania własnego trybunału sądowego z oficjałem na czele; wynagrodzenia materialnego¹⁰¹.

Z czasem jednak, na skutek wielu przyczyn, uprawnienia te zostały ograniczone. Przede wszystkim chodziło o to, aby archidiakoniat nie przerodził się w samodzielną diecezję, niezależną od biskupa. Miejsce archidiakonów zajął urząd dziekana. Dziekan nie przejął jednak wszystkich uprawnień archidiakona.

¹⁰⁰ Por. M. Przybyłko, *Urząd dziekana*, „Prawo Kanoniczne” 5:1962 nr 1–2, s. 98–100.

¹⁰¹ Por. tenże, *Urząd dziekana*, „Prawo Kanoniczne” 3:1960 nr 3–4, s. 227–230; T. Silnicki, *Dzieje i ustrój...*, s. 346–356.

Uprawnienia dziekanów przyznane przez prawo powszechnie

Posługa sprawowana przez dziekana należy na pewno do urzędów kościelnych. Urząd ten według kan. 145 § 1 jest jakimkolwiek ustanowionym na stałe zadaniem z postanowienia czy to Bożego, czy kościelnego dla realizacji celu duchowego. Nie trzeba chyba dodawać, że urząd dziekana jest z ustanowienia kościelnego.

Z każdym urzędem wiąże się pewna władza, która może mieć jednak różny zakres. Zgodnie z kan. 129 § 1 nazywa się ona władzą rządzenia i obejmuje trzy rodzaje władzy, a mianowicie: władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Dziekan nie posiada z mocy prawa żadnej władzy ustawodawczej i nie może jej otrzymać nawet na mocy delegacji ze strony biskupa. Tylko bowiem papież może delegować władzę ustawodawczą (por. kan. 135 § 2).

Mając wszakże na uwadze to, co wyżej powiedziano o obowiązkach dziekana, trzeba tutaj zaznaczyć, że dziekan winien dzielić troskę biskupa o przestrzeganie na terenie dekanatu przepisów prawa zarówno powszechnego, jak i partykularnego. Jest to ważne uprawnienie i zarazem obowiązek każdego dziekana. Oczywiście w tej dziedzinie sam musi być przykładem dla wszystkich księży w dekanacie.

Dziekan nie ma żadnej władzy sądowniczej na podstawie piastowanego urzędu. Może jednak otrzymać od biskupa diecezjalnego pewne uprawnienia w tej materii. Mógłby na przykład być mianowany przez biskupa sędzią instruktorem dla przyjmowania wszystkich zeznań sądowych na terenie danego dekanatu.

Dziekan uczestniczy we władzy wykonawczej biskupa diecezjalnego. Zakres tego uczestnictwa może być większy lub mniejszy, co zależy od samego biskupa. Łączy się to z zakresem uprawnień przysługujących dziekanowi. W związku z tym trzeba mieć na uwadze najpierw kan. 145 § 2:

Obowiązki i prawa właściwe każdemu urzędowi kościelnemu są określone albo prawem, którym urząd ustanowiono, albo dekretem kompetentnej władzy, którym jest on równocześnie ustanowiony i nadany.

Mając na uwadze cytowaną powyżej dyspozycję, zwłaszcza przepis kan. 555 § 1, trzeba mówić o dwóch zakresach uprawnień (i obowiązków) przysługujących dziekanowi. Są to mianowicie uprawnienia przyznane przez prawo powszechnie i uprawnienia przyznane przez prawo partykularne. W tym punkcie zostaną uwzględnione uprawnienia wynikające z prawa powszechnego.

Pierwszym i najważniejszym uprawnieniem (a zarazem obowiązkiem) dziekana jest rola kierownicza w organizowaniu pracy duszpasterskiej w dekanacie¹⁰². To uprawnienie wysunięte zostało na czoło wszystkich funkcji dziekana. Nie znaczy to jednak, że pozostałe funkcje dziekana nie odgrywają roli w jego pracy. Są one również ważne i konieczne do prawidłowego prowadzenia duszpasterstwa na terenie dekanatu¹⁰³

Ważnym uprawnieniem dziekana, mającym bezpośredni związek z jego pozycją w dziedzinie duszpasterstwa ponadparafialnego¹⁰⁴, jest prawo do uczestniczenia w synodzie diecezjalnym. Te sprawę precyzuje kan. 463 § 1, nakładając na biskupa diecezjalnego obowiązek wezwania na synod diecezjalny (między innymi) wszystkich dziekanów (nr 7).

Ma to swoje głębokie uzasadnienie gdyż przypomniemy, że obecne synody mają charakter duszpasterski, w przeciwieństwie do dawnych, w których przeważał aspekt jurydyczny¹⁰⁵

Najogólniej rzecz ujmując, trzeba zauważyć, że synod jest obecnie ukazywany jako coś niezwykle dynamicznego, angażującego nie tylko duchowieństwo, ale cały lud Boży Kościoła partykularnego, i przynoszącego obfite owoce w zakresie apostołstwa. Ten właśnie aspekt synodu, którego realizacja wymaga odpowiedniego przygotowania i przeprowadzenia¹⁰⁶, decyduje o jego duszpasterskim charakterze¹⁰⁷

Dziekan jako ten, który ma obowiązek organizować duszpasterstwo na terenie swojego dekanatu, może i powinien być aktywny również na

¹⁰² Por. kan. 555 § 1 nr 1; *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, I, 19 § 1, [w:] PPK, t. 1, z. 1, 79.

¹⁰³ Ta sprawa została już szeroko omówiona w ramach obowiązków dziekana.

¹⁰⁴ O tym już wcześniej zostało wspomniane.

¹⁰⁵ Pożyteczną będzie rzeczą przytoczyć w tym miejscu bardziej obszerną definicję synodu diecezjalnego, zamieszczoną wcześniej (1973) w Instrukcji o pasterskiej posłudze biskupów: „Synod diecezjalny zwołany i kierowany przez biskupa, na który wzywa się duchownych, zakonników i świeckich, zgodnie z przepisami prawa, stanowi zebranie, na którym biskup – korzystając z pomocy biegłych w zakresie wiedzy teologicznej, pasterskiej i prawniczej, – jak również wysłuchując zdania różnych zespołów – wypełnia w sposób uroczysty urząd i posługę pasterzowania swoją owczarnią, dostosowując do lokalnych warunków przepisy i normy Kościoła powszechnego, wytyczając drogi i sposoby apostołatu, rozwiązując trudności związane z apostołstwem i zarządzaniem, pobudzając dzieła i poczynania o charakterze ogólnym, korygując błędy w zakresie doktryny i obyczajów, jeśli takie ujawniają się w diecezji. Synod diecezjalny daje również okazję do sprawowania świętych czynności, które najbardziej przyczyniają się do spotęgowania wiary i gorliwości apostołskiej lub ich nowego zapoczątkowania w całej diecezji” (nr 163, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10824–10825).

¹⁰⁶ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, 104, [w:] PPK, t. 6, z. 1, 10826; E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego...*, t. 2, s. 147.

¹⁰⁷ Szerzej na ten temat por. E. Szafrowski, *Nowy model synodu diecezjalnego – Synod pastoralny*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 50:1983, s. 137–144.

duszpasterskim synodzie diecezjalnym. Z tej racji biskup diecezjalny powinien wezwać dziekana na synod, a dziekan ma obowiązek w nim uczestniczyć (por. kan. 463 § 1).

Prawo kodeksowe nie wspomina bezpośrednio o prawie dziekana do uczestniczenia w Radzie Kapłańskiej. Można powiedzieć, że pośrednio w jakiś sposób to sugeruje. Trzeba tę sprawę widzieć na szerszym tle, mając na uwadze że zamierzeniem prawodawcy jest wspomniana instytucja. Zgodnie z kan. 495 § 1 zadaniem Rady Kapłańskiej jest wspieranie biskupa w kierowaniu diecezją, zgodnie z przepisami prawa, ażeby możliwie najbardziej pomnażało się dobro pasterskie powierzonej mu części Ludu Bożego. Ważne w tej sprawie jest postanowienie kan. 499:

Sposób wyboru członków Rady Kapłańskiej powinien być określony w statutach, tak jednak, ażeby wedle możliwości kapłani prezbiterium byli reprezentowani z uwzględnieniem przede wszystkim różnych rodzajów posług oraz regionów diecezji.

Praktycznie sprawa ta może być rozwiązana w różny sposób. W samej ordynacji wyborczej można przewidzieć wybór dziekanów. Wolno też w statutach przewidzieć, że dziekani (naturalnie nie wszyscy) będą stałymi członkami Rady Kapłańskiej¹⁰⁸. Wreszcie biskup diecezjalny powinien w razie potrzeby swobodnie zamianować niektórych dziekanów członkami Rady Kapłańskiej (por. kan. 497). W każdym razie nie ulega wątpliwości, że dziekani powinni się znaleźć, i to w odpowiedniej liczbie, w tym ważnym organie.

Podobnie wygląda sytuacja, gdy chodzi o Diecezjalną Radę Duszpasterską, na temat której kodeks postanawia w kan. 511:

Gdy to zalecają okoliczności pasterskie, należy w poszczególnych diecezjach ustanowić Radę Duszpasterską, której zadaniem jest badać pod władzą biskupa wszystko, co dotyczy działalności pasterskiej, a także rozważać i przedstawiać praktyczne wnioski.

Sprawy personalne w dekanacie, dotyczące zmian na stanowiskach księży proboszczów i wikariuszy, należą do ważnych w życiu dekanatu. Jest nimi zapewne zainteresowany miejscowy dziekan. W świetle tego zrozumiałe jest zarządzenie zawarte w kan. 524:

Wakującą parafię biskup diecezjalny powinien powierzyć temu, kogo po rozważeniu wszystkich okoliczności uzna za odpowiedniego do wypełnienia w niej parafialnej posługi, wykluczając wszelki wzgląd na osobę. Aby wyrobić sobie sąd o zdatości, winien wysłuchać zdania dziekana [...].

¹⁰⁸ Na przykład: dziekani miasta biskupiego.

W odniesieniu do wikariuszy prawodawca tak zarządza:

Wikariusza parafialnego swobodnie mianuje biskup diecezjalny, po wysłuchaniu, jeśli to uzna za pożyteczne, [...] także dziekana (kan. 547).

Nie nałożono więc w tym wypadku formalnego obowiązku.

Erekcja parafii i zmiany jej granic zastrzeżone są biskupowi diecezjalnemu. Prawo bezpośrednio nie przewiduje wysłuchania zdania dziekana. Trzeba jednak powiedzieć, że wydaje się to przynajmniej tak wskazane, jak w wypadku zmian personalnych na stanowisku wikariusza.

Dziekan występuje w dekanacie jako przedstawiciel biskupa diecezjalnego.

Uprawnienia dziekanów przewidziane przez prawo partykularne

Dziekanowi przysługuje władza zwyczajna określona częściowo przez prawo powszechne, a poszerzona przez prawo partykularne. Warto przyjrzeć się zakresowi uprawnień, jakie posiada dziekan, na mocy prawa partykularnego. Uprawnienia te najczęściej są określane na synodach prowincjalnych i diecezjalnych lub przez biskupa diecezjalnego.

Prawa przysługujące dziekanom w poszczególnych diecezjach nie mogą pokrywać się całkowicie, ponieważ o tym, czy dane uprawnienia są potrzebne i konieczne dziekanom, decyduje na ogół biskup diecezjalny. On, według własnego roztropnego osądu, upoważnia dziekanów do wykonywania pewnych posług, ewentualnie zabrania.

W niektórych diecezjach dziekan miał prawo udzielania – w obrębie swego dekanatu na pewien okres czasu (na przykład: w diecezji kieleckiej na okres ośmiu dni, katowickiej – jednego miesiąca, archidiecezji poznańskiej – siedem dni) upoważnienia do słuchania spowiedzi kapłanom należącym do innych diecezji i zakonów¹⁰⁹ Pod koniec każdego roku dziekan powinien przestać biskupowi szczegółowy wykaz kapłanów, którym tej władzy udzielił. Oczywiście kapłani obcy, przebywający na terenie danego dekanatu, aby mogli te funkcje wykonywać, muszą posiadać uprawnienia (jurysdykcję) od własnego biskupa. Obecnie wielu kapłanów ma upoważnienie do spowiadania w całym Kościele (por. kan. 967–968).

¹⁰⁹ Por. *Drugi Synod Diecezji Kieleckiej...*, 24, 1, s. 19; *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 587, s. 166; tamże, statut, 1002, s. 280; Aneks 7 do Drugiego Synodu Gdańskiego, § 13, 1, 2, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 104; *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Katowickiej...*, cz. III, VIII, 4, 2, 8, 2, s. 134; *Statuty dziekańskie...*, s. 259; F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne...*, s. 572; J. Rybczyk, *Pozycja dziekana...*, s. 35.

W wypadku choroby czy innej przeszkody w działaniu któregoś z kapłanów dekanatu nieposiadającego wikariusza, dziekanowi przysługuje prawo ustanowienia zastępcy dla tej parafii, który będzie sprawować swe funkcje dopóki biskup nie zarządzi inaczej¹¹⁰.

Niemal wszędzie dziekan posiada prawo wprowadzania nowego proboszcza. Przysługuje mu prawo urzędowego przekazania parafii nowemu duszpasterzowi¹¹¹.

Dziekan w nagłym wypadku może udzielić zezwolenia na binację w niedziele i święta nakazane, kapłanom pracującym na terenie jego dekanatu¹¹².

Oprócz wyżej wymienionych uprawnień dziekan może otrzymać od biskupa drogą dekretu jeszcze inne uprawnienia i obowiązki. Wszystkie one składają się na władzę zwyczajną i delegowaną, jaką dysponuje dziekan w pełnieniu swoich funkcji.

* * *

Problematyka dotycząca urzędu dziekana, podjęta i omówiona w niniejszej monografii, wskazuje na ważność i aktualność tej posługi. Dokumenty soborowe, posoborowe oraz kodeks Jana Pawła II ukazują tę funkcję jako jedną z ważniejszych w Kościele partykularnym, gdyż dziekan zaliczany do bliższych współpracowników biskupa diecezjalnego – pośredniczy między nim a kapłanami swego dekanatu, jest ich reprezentantem i im przewodzi.

W sposób możliwie pełny i wielostronny ukazano posługę dziekana, ze zwróceniem jednak uwagi na jej duszpasterski charakter (nie należy zatem traktować i rozumieć tego urzędu na sposób wyłącznie jurydyczny).

Przy pomocy dostępnych źródeł oraz literatury uwypuklono zmiany, jakie zaszły w rozumieniu tej funkcji. W okresie wcześniejszym funkcja dziekana sprowadzana była często do roli urzędnika koordynującego i nadzorującego pracę kapłanów na terenie powierzonego mu dekanatu. Dokumenty soboru oraz okresu posoborowego, uwieńczone kodeksem

¹¹⁰ Por. *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 997, s. 279; *Drugi Synod Diecezji Kieleckiej...*, 25 § 2. 5, s. 20; *Statuty dziekańskie...*, s. 250.

¹¹¹ Por. Aneks 7 do *Drugiego Synodu Gdańskiego*, § 11, [w:] *Statut Drugiego Synodu Gdańskiego*, s. 164; *Statut Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, 991, s. 277–278; *Statuty dziekańskie...*, s. 261.

¹¹² Por. *Drugi Synod Diecezji Kieleckiej...*, 24. 5, s. 19; J. Rybczyk, *Pozycja dziekana...*, s. 35.

Jana Pawła II, nie negują urzędowego charakteru tej posługi, jednakże widzą w dziekanie przede wszystkim duszpasterza troszczącego się o wzrost i rozwój życia religijnego w dekanacie.

Osobowość dziekana jako duszpasterza bardzo mocno podkreślona jest nie tylko przez dokumenty, o których mowa wyżej, ale również przez poszczególne synody diecezjalne i zarządzenia biskupów diecezjalnych. Zwykle na wspomnianych synodach podejmowana jest decyzja co do uprawnień i obowiązków, jakie należy przyznać dziekanowi, uzupełniając niejako tym samym prawa i obowiązki wynikające z prawa powszechnego. To zagadnienie, omówione w drugiej i trzeciej części, w miarę wystarczająco naświetliło obraz urzędu dziekana.

Należy stwierdzić, że urząd dziekana zaliczany jest do ważniejszych i bardzo odpowiedzialnych urzędów w Kościele lokalnym, gdyż dziekan swoją troską duszpasterską ogarnia nie tylko parafię dziekańską, ale również kapłanów i wiernych powierzonego mu terytorium, a więc przyjmuje na siebie znaczną część pasterskiej troski biskupa diecezji.

L'UFFICIO DI VICARIO FORANEO NEL CODICE DI DIRITTO CANONICO DI GIOVANNI PAOLO II

R i a s s u n t o

Lo studio descrive la funzione del decano e del decanato nella forma postconciliare. Sono state affrontate le seguenti tematiche: creazione dei decanati, la persona del decano, la nomina del decano, i candidati per la funzione di decano, comunicazione tra vescovo e decani e gli statuti decanali.

Inoltre, sono stati elencati i doveri dei decani, sottolineando la loro cura per lo sviluppo della pastorale nel decanato, i doveri nei confronti dei sacerdoti, il dovere di organizzare gli incontri del decanato, le visite, la gestione dell'archivio.

Infine sono stati elencati i diritti dei decani derivanti dal diritto universale e particolare.